

О.М. МАКАРЕНКО

Національний університет внутрішніх справ

УДК 343.85:343.22

СУБ'ЄКТИ ПРОФІЛАКТИКИ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Розглянута класифікація, функції суб'єктів профілактики правопорушень, зокрема, органів внутрішніх справ.

Профілактика правопорушень, як і будь-яка інша система суспільних відносин, відчуває управлінський вплив із боку відповідного суб'єкта управління, має свою певну мету та засоби управління. Сьогодні у літературі досі немає остаточного вирішення питання про систему суб'єктів управління профілактикою правопорушень. Про це свідчить і той факт, що традиційно управлінські органи системи профілактики правопорушень розглядаються як підсистема суб'єктів профілактики [1, с.90-104; 2, с.350-365; 3]. Також поряд із суб'єктами управління профілактикою правопорушень називаються і відокремлюються суб'єкти координаційної діяльності [4, с.2-24].

Профілактика правопорушень є складною багаторівневою системою органів, організація установа, що здійснюють вплив на соціальні об'єкти з метою попередження можливих порушень правових заборон і усунення факторів, їх обумовлюючих. Розглядаючи це питання, слід відмітити, що відносно системи профілактики правопорушень, в адміністративній науці немає узагальнених теоретичних праць: не відповідає вимогам часу і правове регулювання правоохоронної діяльності суб'єктів, які здійснюють профілактику правопорушень [5]. Для більш чіткого визначення суб'єктів профілактичної діяльності виділимо наступні основні ознаки суб'єкта означеного виду діяльності. Цими ознаками є: цілеспрямоване здійснення профілактики правопорушень, як однієї із функцій; зв'язок з іншими елементами системи по "горизонталі" (координація) і по "вертикалі" (субординація); здійснення своєї поведінки у відповідності з вимогами "керуючого механізму" системи; можливість вибору поведінки, що визначається конкретним станом об'єкта впливу і межами, які задані системою. Вважаємо, що органи, організації та особи, які не володіють хоча б однією із перерахованих ознак, не можуть розглядатись у якості суб'єктів профілактики правопорушень. Виходячи з такого підходу, суб'єктами профілактики правопорушень є, у соціологічному плані - колективи та інші об'єднання громадян, окремі індивіди; у соціально-політичному плані - держава, державні органи і громадські формування, громадяни [6, с.23-24].

У науковій літературі суб'єктів профілактики правопорушень прийнято також поділяти на такі групи: а) органи і організації, які керують, спрямовують, координують профілактичну діяльність (органи державної влади і управління); б) органи, організації і установи, що виконують безпосередні профілактичні функції, організують профілактичні заходи (МВС, СБУ, прокуратура, суд, спеціально створені громадські формування, адміністрації підприємств); в) суб'єкти, що відрізняються один від іншого у залежності від масштабів, здійснюваних ними профілактичних заходів - у межах держави, регіону, області, населеного пункту, об'єкту [7, с.18-19]. За типом профілактичної діяльності також виділяють таких суб'єктів, які: 1) визначають її основні напрями, завдання, форми (політику боротьби із правопорушеннями, планують, спрямовують та контролюють її, забезпечують її правове регулювання; 2) здійснюють безпосереднє управління і координацію окремими напрямами і учасниками попередження правопорушень; 3) виявляють та пізнають об'єкт попереджувального впливу та інформують про них інших суб'єктів; 4) виконують попереджувальні заходи щодо попередження, обмеження, усунення негативних явищ та процесів, захисту соціальних благ і осіб; 5) реалізують заходи щодо запобігання і припинення правопорушень. Множинність суб'єктів попереджувальної діяльності складає систему суб'єктів, що зумовлено різноманітністю об'єктів попереджувального впливу [8, с.12-23].

Цікавою є класифікація суб'єктів управління профілактикою правопорушень, запропонована О.М. Литвинювим. Так, останній усіх суб'єктів профілактики правопорушень зводить у такі групи: суб'єкти загального управління профілактикою правопорушень (Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, місцеві державні адміністрації, місцеві ради народних депутатів та їх виконавчо-розпорядчі органи); функціональні міжгалузеві суб'єкти управління профілактикою правопорушень (координаційні комітети усіх рівнів, координаційні наради керівників правоохоронних органів при відповідних прокурорах); суб'єкти галузевого управління профілактикою правопорушень (до цієї групи належать

відповідні галузеві органи виконавчої влади); суб'єкти управління громадських профілактичних організацій [9, с.44-45]. Залежно від територіального масштабу діяльності, суб'єктів управління профілактикою правопорушень прийнято поділяти на дві групи: суб'єкти вищого рівня та суб'єкти нижчого рівня [10, с.65]. Так, наприклад, обласний координаційний комітет з профілактики злочинів буде вищим відносно районного комітету, але нижчим відносно Державного координаційного комітету.

Класифікуючи суб'єкти профілактики, необхідно зважити на те, що усі суб'єкти профілактики відрізняються один від іншого, але функціонують вони не ізольовано, а у взаємозв'язку між собою, кожний суб'єкт наділений певними повноваженнями. Він є носієм конкретних прав і обов'язків. У кримінологічній літературі виділяють загальні суб'єкти профілактики, для яких ця діяльність не є головною функцією, а також спеціальні суб'єкти профілактики, для яких ця діяльність є головною, або однією з головних функцій [11, с.135-155; 12, с.94-126]. Друга група суб'єктів - найбільш активна, бо виконує безпосередні функції з профілактики правопорушень, володіючи при цьому спеціальними методами і засобами. Ці органи і організації покликані забезпечити проведення у житті різноманітних профілактичних заходів, виступаючи при цьому як їх безпосередні організатори і виконавці (органи внутрішніх справ, служба безпеки, прокуратура, суди, органи юстиції, громадські формування з охорони громадського порядку тощо).

Множинність суб'єктів, які виконують функції з профілактики правопорушень, що розрізняються за характером, масштабами, формами і методами діяльності - одна із суттєвих особливостей досліджуваного виду суспільних відносин. Це обумовлено, з одного боку, зацікавленістю всього суспільства у так званому "спокої", викорененні правопорушень, а з іншого, - тим об'єктивним фактом, що антигромадські явища та їх детермінанти зберігаються у різних сферах соціального життя, на різних рівнях соціальних зв'язків і відносин. Необхідно зазначити й те, що кожний державний орган, поруч з виконанням своїх основних функцій, здійснює ті або інші функції з профілактики правопорушень (в широкому її розумінні), або в тій чи іншій мірі бере в них участь. Для відповідних державних органів і громадських організацій профілактика правопорушень є безпосередньою або опосередкованою (другорядною) функцією. Що ж стосується окремих громадян, то для одних осіб профілактика правопорушень це - правове і моральне веління, для других - громадське доручення (наприклад, охорона місця вчинення злочину; повідомлення про вчинений злочин тощо), для третіх - одна з посадових функцій (контролер), для четвертих - професія (працівник міліції).

Таким чином, усіх суб'єктів, які виконують функції з профілактики правопорушень, необхідно поділити на три великі групи: органи, організації та окремі громадяни, які безпосередньо виконують завдання з профілактики правопорушень (наприклад, міліція, громадське формування

з охорони правопорядку, позаштатний співробітник міліції тощо); органи, організації та окремі громадяни, для яких профілактична діяльність є тільки одним із завдань (контролер, сторож, охоронець під'їзду тощо); державні органи, громадські організації і окремі громадяни, які періодично виконують завдання щодо профілактики правопорушень (наприклад, курсанти відомчих закладів освіти Збройних Сил України під час проведення масових заходів правоохоронного характеру, громадянин, який повідомляє про місцезнаходження злочинця чи викрадених речей тощо). Отже, в діяльності щодо профілактики правопорушень беруть участь такі суб'єкти: правоохоронні органи; органи виконавчої влади та місцевого самоврядування й створювані при них органи державні підприємства, установи, організації (заклади освіти, охорони здоров'я, тощо); громадські організації та об'єднання громадян; окремі громадяни.

Центральне місце у системі суб'єктів профілактики правопорушень займають органи внутрішніх справ. Характерною рисою їх діяльності щодо попередження правопорушень є комплексний характер, який проявляється у наступних аспектах. По-перше, органи внутрішніх справ, на відміну від інших суб'єктів попереджуючої діяльності, впливають на дуже широке коло об'єктів профілактики; займають одне з центральних місць у системі суб'єктів профілактики правопорушень, що проявляється у тісній взаємодії з усіма суб'єктами; у наданні інформації про стан оперативної обстановки, про виявлені причини і умови правопорушень, про осіб, які потребують індивідуального профілактичного впливу; у наданні методичної і практичної допомоги в проведенні попереджуючих заходів. По-друге, органи внутрішніх справ не тільки самі виявляють і ліквідують причини і умови правопорушень, але й в установленні законом випадках і порядку висувають перед іншими суб'єктами вимоги щодо виконання покладених на них функцій у сфері укріплення правопорядку. По-третє, органи внутрішніх справ здійснюють попереджуючу діяльність на всіх рівнях, у всіх видах і формах, використовуючи при цьому широкий арсенал самих різноманітних методів і засобів як класичних, так і оперативних. По-четверте, у структуру органів внутрішніх справ входять служби і підрозділи, головне призначення яких полягає у реалізації профілактичних функцій. Більш детально, профілактичну діяльність органів та підрозділів системи МВС України буде досліджено пізніше.

Таким чином, у якості суб'єктів профілактики правопорушень, в цілому, виступає система або сукупність державних органів, громадських організацій і окремих громадян, які цілеспрямовано здійснюють на різних рівнях і в різних масштабах керівництво, планування заходів щодо попередження правопорушень, управління цими заходами їх безпосереднє виконання чи забезпечення їх виконання, та відповідно до виконуваних завдань мають певні права і обов'язки і несуть відповідальність за досягнення суспільно-значимих цілей в сфері профілактичної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеев А.И., Герасимов С.И., Сухарев А.Я. Криминологическая профилактика: теория, опыт, проблемы: Монография. –М.: Изд-во НОРМА, 2001. –496 с.
2. Криминология: Учебник /Под ред. А.И. Долговой. – М.: Юристъ, 1997. –678 с.
3. Литвинова Г.П., Литвинов О.М. Профилактика злочинів: управлінський аспект. Нормативно-правові аспекти та коментарі. –Херсон: Айлант, 2001. –88 с.
4. Ермаков К.К. Взаимодействие и координация в органах внутренних дел: Лекция. –М.: Академия МВД СССР, 1971. –24 с.
5. Актуальні проблеми діяльності ОВС по попередженню, розкриттю та розслідуванню злочинів: Матеріали міжнародної наук.-практ. конф. –Ч.П. Проблеми розслідування та розкриття злочинів: м. Одеса, 19-20 жовтня 2000 р. –Одеса: НДРВВ ОІВС, 2000. –244 с.
6. Социальная профилактика правонарушений в социалистическом обществе /Под ред. Д.А. Керимова. –М.: Госюлитиздат, 1978. –142 с.
7. Білий П.М., Баранов С.О. Основи профілактики

злочинів на транспорті: Навчальний посібник. –УКРІН-ФОРМ, 2001. –196 с.

8. Игошев К.Е., Шмаров И.В. Социальные аспекты предупреждения правонарушений. –М.: Высшая школа, 1980. –230 с.

9. Литвинов О.М. Адміністративно-територіальна координація діяльності суб'єктів профілактики злочинів в Україні на місцевому рівні: Дис... канд. юрид. наук. –Харків, 2002. –276 с.

10. Адміністративне право України: Підручник /Ю.П. Битяк, В.В. Богущький, В.М. Гаращук та ін.; За ред. Ю.П. Битяка. –Харків: Право, 2000. –520 с.

11. Курс криминології. Загальна частина: Підручник: У 2 кн. /О.М. Джужа, П.П. Михайленко, О.Г. Кулик та ін.; За заг. ред. О.М. Джужи. –К.: Юрінком Інтер, 2001. –352 с.

12. Криминологія: Загальна та Особлива частини: Підручник /Л.М. Даньшин, В.В. Голіна, О.Г. Кальман, О.В. Лисодед; За ред. І.М. Даньшина. –Харків: Право, 2003. –352 с.

Надійшла до редакції 16.01.2004

МАКАРЕНКО А.Н. СУБ'ЄКТИ ПРОФИЛАКТИКИ ПРАВОНАРУШЕНИЙ

Рассмотрена классификация, функции субъектов профилактики правонарушений, в частности, органов внутренних дел.

***

MAKARENKO A.N. SUBJECTS OF PREVENTIVE MAINTENANCE OF OFFENCES

Classification, functions of subjects of preventive maintenance of offences, in particular, of law-enforcement agencies is considered.

М.Ф. МОМОТ

Національний університет внутрішніх справ

УДК 351.83:336.225

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОБОТИ З ПЕРСОНАЛОМ В ОРГАНАХ ТА ПІДРОЗДІЛАХ ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

Розглянуті ознаки якості і властивості правового регулювання роботи з персоналом в органах та підрозділах Державної податкової адміністрації.

В умовах побудови правової, демократичної держави оцінка надзвичайно важливих економічних, політичних, національних, культурних та інших соціальних процесів неможлива без врахування впливу на них права та його

нормативної юридичної форми – законодавства і підзаконних нормативно-правових актів. Категорія "правове регулювання" широко використовується в науці, однак трактується вона не однозначно. В теорії права та галузе-